

3. lektion: De økonomiske mål

*3. Lektion i undervisningsforløbet
"Økonomi og behovsopfyldelse i
Danmark" baseret på kapitel 9 i bogen
Luk Samfundet Op!, af Brøndum og
Hansen, Columbus 2010*

**LUK
SAMFUNDET
OP!**

3. lektion: De økonomiske mål

Lektie til 3. lektion: s.166-172 i bogen Luk Samfundet Op!, af Brøndum og Hansen, Columbus 2010

Dagsorden og arbejdsformer

1. Lærergennemgang af de 6 økonomiske mål (struktureret omkring tjek-på-lektien-spørgsmål)
2. Øvelse om økonomisk vækst
3. Øvelse om arbejdsløshed
4. Øvelse om betalingsbalance

Tjek-på-lektien-spørgsmål

- Hvad handler økonomisk vækst om?
- Hvorfor er det godt for samfundsøkonomien, hvis arbejdsløsheden er lav
- Hvad betyder begrebet inflation?
- Hvad er betalingsbalancen udtryk for?
- Hvorfor er det hensigtsmæssigt at have en bæredygtig samfundsøkonomi – hvad vil bæredygtig sige?
- Hvorfor er det godt, hvis der er balance på statens budgetter?
- Hvad kan bevirke, at efterspørgselskurven forskydes mod nordøst eller mod sydvest?

De samfundsøkonomiske mål

For at finde ud af, hvordan tilstanden er i den danske samfundsøkonomi kigger vi især på følgende 6 økonomiske områder

- Økonomisk vækst
- Arbejdsløshed
- Inflation
- Betalingsbalance
- Bæredygtig økonomi
- Balancen på statens budgetter

Det centrale ved disse økonomiske mål er, at de hænger sammen. De kan således forstærke men også modvirke hinanden. Ved at holde de 6 økonomiske mål under observation har vi en god ide om, hvordan dansk økonomi har det.

BNP og økonomisk vækst - I

- Den værdi som vi bruger, når vi skal måle og forklare et lands samlede velstand (ikke velfærd!) kaldes for **Bruttonationalproduktet** (BNP). **BNP** afspejler den samlede værdi for den samlede produktion i samfundet i et år.
- BNP udgøres af værdien af **alle de varer og tjenester**, som fx er produceret i Danmark i et år fratrukket de anvendte ressourcer, som er indgået i produktionen af varer og tjenester
- BNP er således **udtryk for den samlede produktion inden for det offentlige og private**, hvor produktion af varer og tjenester skal forstås bredt som fx øl, produktion af musik, computerspil film, operationer på sygehusene, undervisning osv.

BNP og økonomisk vækst - II

- Udover at udtrykke den samlede produktion er **BNP også udtryk for en indkomst**, fordi hver gang nogle producerer fx en vare som en øl vil der være ansatte på bryggerierne og dem der ejer bryggerierne (virksomhedsejere) der får en indkomst.
- Udover at udtrykke den samlede produktion er **BNP også udtryk for en indkomst**, fordi hver gang nogle producerer fx en vare som en øl er der ansatte på bryggerierne og dem der ejer bryggerierne (virksomhedsejere) der får en indkomst.
- Sammenhængen mellem produktionen af varer og tjenester og den indkomst som følger af denne produktion er = at jo mere der produceres i samfundet desto højere vil den samlede indkomst være

BNP og økonomisk vækst - III

- Foruden at udtrykke den samlede produktion og sammenhængen mellem produktion og indkomst er BNP også udtryk for, hvor mange økonomiske ressourcer et land har til rådighed.
- Det betyder, at har et land et højt BNP vil der være bedre mulighed for staten til at give ressourcer til fx social beskyttelse (pension, arbejdsløshedspenge), uddannelse, sundhedsvæsenet osv.
- Den økonomiske vækst måles ved at kigge på tilvæksten i BNP.
- Ved nedgang i samfundsøkonomien er det ligeledes BNP der anvendes som mål til at fastslå hvor stor faldet eller nedgangen i den samlede samfundsøkonomi (fald i væksten) har været

Arbejdsløshed - I

- Arbejdsløshed defineres som antallet af de registrerede arbejdsløse i forhold til den samlede arbejdsstyrke. (Arbejdsstyrke er udtryk for den del af befolkningen mellem 16-66 år der står til rådighed for arbejdsmarkedet men er registreret ledige)
- Når arbejdsløsheden fastslås sker det ved, at man sammenregner forskellige typer af arbejdsløshed jf. figur 9.9 (slide 59) til heltidsarbejdsløse

Figur 9.9 Forskellige typer af arbejdsløshed

Konjunktur- arbejdsløshed	<p>Type af arbejdsløshed, som skyldes lav vækst i samfundsøkonomien. Konjunktur er et begreb, vi bruger til at forklare aktiviteten i samfundsøkonomien.</p> <p>Når der er konjunkturarbejdsløshed i det danske samfund, vil det vise sig i mange forskellige erhvervssektorer på samme tid. Denne arbejdsløshed vil vise sig i det, vi kalder en lavkonjunktur.</p> <p>Erhvervssektorer som bygge- og transportbrancherne er meget følsomme over for konjunktursvingninger i økonomien. Når der fx er lav eller minusvækst i den danske samfundsøkonomi som i 2008 og 2009, kan det med det samme aflæses i byggebranchens arbejdsløshedstal.</p>
Struktur- arbejdsløshed	<p>Denne type af arbejdsløshed skyldes manglende sammenhæng mellem udbud og efterspørgsel.</p> <p>Globaliseringen har bl.a. bevirket, at en række ufaglærte jobs er rykket væk fra Danmark, fordi ufaglært arbejdskraft har vist sig billigere i andre lande.</p> <p>Når der er strukturarbejdsløshed, kan der være mangel på arbejdskraft i nogle erhvervsbrancher, mens der er betydelig ledighed i andre. Manglende uddannelsesmæssige kompetencer er ofte medvirkende til strukturarbejdsløshed.</p>
Sæson- arbejdsløshed	<p>Er den type af arbejdsløshed, som skyldes, at en række jobs er sæsonbestemte.</p> <p>Fx hvis man arbejder i Tivoli eller på Dyrehavsbakken som julemand, eller som livredder på de danske strande. Disse jobs er udbudte og efterspurgt i bestemte perioder om året, men ikke hele året, hvorfor vi kan tale om sæsonarbejdsløshed.</p>
Friktions- arbejdsløshed	<p>Er den type af arbejdsløshed, som vi kan betegne: midlertidig arbejdsløshed.</p> <p>I Danmark skifter op mod 800.000 jobs hænder i løbet af året, og det er ikke alle, der lige går fra det ene job til det andet.</p> <p>I perioden, der ligger mellem det gamle og det nye arbejde, kan der være en kortvarig arbejdsløshed, som betegnes friktionsarbejdsløshed.</p>

Arbejdsløshed - II

Det økonomiske mål er at have lav ledighed og høj beskæftigelse fordi

- Når der er flere mennesker i arbejde, bidrager de til en forhøjelse af den samlede produktion, indkomst og muliggør flere ressourcer – kort sagt landets BNP øges
- Når der er flere mennesker i arbejde vil staten have **færre udgifter** til social beskyttelse som fx bistand, dagpenge osv. og staten vil samtidigt få flere indtægter, fordi de arbejdende betaler skat til staten af den lønindkomst, som de modtager for deres arbejde.

Arbejdsløshed - III

Det er vigtigt mentalt for et menneske at være tilknyttet arbejdsmarkedet

1. for det første, fordi det er ensbetydende med, at man tjener en indkomst og derved kan forsørge sig selv og sin familie. (**selvforsørgeraspektet**)
2. for det andet fordi et arbejde er et udtryk for, at der er behov for en i samfundet, at man bidrager til samfundet. Der er tale om anerkendelse og dermed styrkelse af ens identitet – man/jeg har værdi som menneske fordi jeg bidrager til samfundet og det bliver jeg anerkendt for

Der er en lang række negative konsekvenser (udover de samfundsøkonomiske) knyttet til de folk der er låst fast i arbejdsløshed over længere tid. Fx forværres den generelle sundhed blandt arbejdsløse ofte blandt andet fordi nogle personer reagerer ved at begynde at drikke tæt eller blive ekstremt fysisk passive osv. Der kan også være en sammenhæng mellem arbejdsløshed og kriminalitet fordi nedgang i lønindkomsten måske er så markant, at nogle ser sig nødsaget til kriminelle handlinger, der kan forbedre deres økonomi.

Inflation - I

- Inflation er udtryk for vedvarende prisstigninger i samfundet. Inflation påvirker købekraften. Dvs. hvad og hvor meget vi kan købe for de penge som vi har tjent
- Inflation er **gift** for dansk eksport, fordi prisstigningerne på varer i Danmark vil have afsmittende effekt på arbejdernes krav om mere i løn – hvilket vil resultere i, at virksomhederne er nødt at kræve mere for deres varer da produktions-omkostningerne (lønudgifter) bliver forøget. Øget produktionsomkostninger med øget varepris til følge er meget dårligt for danske virksomheders **konkurrenceevne** globalt. se også tekstboks 9.6 s.169 i bogen.

Inflation – II

- Inflation er bekymrende for en samfundsøkonomi for det skaber usikkerhed om den fremtidige økonomiske udvikling for den enkelte borger og for staten.
- Inflation påvirker også forholdet mellem dem der har gæld og dem der har opsparing –

”Hvorfor er det fx godt at have stor gæld, hvis der er inflation i samfundsøkonomien”

Inflation - III

Der skelnes mellem to typer af inflation

1. Inflation i forbindelse med at efterspørgslen på varer i samfundet stiger. Denne inflationstype opstår i de økonomier, hvor det går godt. Vi kalder denne type af inflation for "demand-pull" – fordi efterspørgslen "trækker" inflationen op (prisen på varer op)
2. Inflation i forbindelse med at produktionsomkostningerne (fx stigende lønudgifter, stigende priser på råvarer osv.) stiger. Vi kalder denne type af inflation for cost-push – fordi omkostninger skubber prisen på det produkt som produceres opad.

Betalingsbalance - I

- Er udtryk for Danmarks samlede udgifter i forhold til de samlede indtægter over for udlandet.
- Betalingsbalancen er en opgørelse over samtlige transaktioner, som et land (både den private og offentlige sektor) har med udlandet i en afmålt periode (typisk et år)
- For at kunne identificere om dette forhold er positivt/negativt kigger vi på
 - Hvor stor er Danmarks samlede Import fra udlandet:
(**import** = køb og indførelse af varer og tjenester fra udlandet)
 - Hvor stor er Danmarks samlede eksport til udlandet:
(**eksport** = salg og udførelse af varer og tjenester til udlandet)

Betalingsbalance - II

- Der opstår en underskud på betalingsbalancen, hvis den samlede import af varer og tjenester overstiger den samlede eksport.
- Det er et problem, hvis Danmark har underskud på betalingsbalancen – for så må Danmark låne penge. Dvs. at det både kan være staten, banker, virksomheder som må ud og låne penge.
- At låne penge i mange år til at finansiere underskuddet på betalingsbalancen er dårligt, fordi der skal betales afdrag og renter på lånene. Disse penge kunne Danmark i stedet have brugt til at forøge produktionen og dermed øget velstanden i Danmark (se figurer slide 66)

Betalingsbalancen - III

- Det er et økonomisk mål at holde betalingsbalancen i 0 eller med et overskud Jf. figuren.

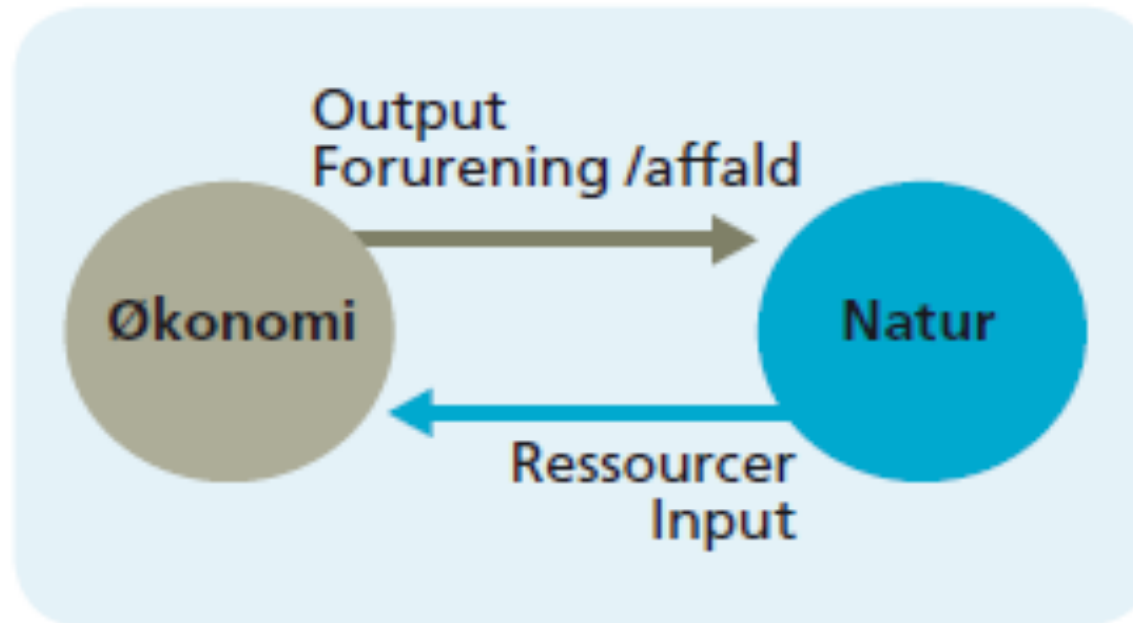
Tabel 9.2 Betalingsbalancens løbende poster

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indtægter:									
Eksport af varer	405.549	420.711	437.280	425.357	445.930	496.208	537.981	545.428	581.710
Eksport af tjenester	193.676	208.009	209.062	206.491	218.910	264.025	308.086	334.267	365.641
Søtransport	87.861	93.949	86.682	89.756	101.423	128.822	158.340	172.149	191.719
Rejser	29.877	33.404	37.500	34.639	33.975	31.755	33.074	33.862	34.152
Overførsler fra EU	9.491	10.834	10.076	10.222	10.792	9.639	9.409	8.875	9.148
Formueindtægter	90.613	83.620	69.770	67.433	85.674	144.301	158.610	182.384	212.861
Andre løbende overførsler	21.109	25.729	23.703	25.601	24.066	19.097	17.411	19.141	19.742
Indtægter i alt	720.438	748.903	749.891	735.104	78.5372	933.270	1.031.498	1.090.095	1.189.100
Udgifter:									
Import af varer	351.114	357.458	372.979	359.434	391.404	451.518	520.725	547.707	589.668
Import af tjenester	170.418	182.897	191.255	183.260	199.067	225.914	267.578	292.569	316.488
Søtransport	76.000	83.468	76.537	76.861	81.926	83.989	112.453	126.440	133.526
Rejser	37.833	40.501	46.014	43.861	43.546	41.106	44.438	47.873	48.941
Overførsler til EU	13.148	13.610	13.632	14.226	15.675	16.431	17.460	18.678	20.060
Formueafkast	123.614	108.198	93.809	83.660	87.197	130.643	137.356	170.904	177.044
Andre løbende overførsler	43.936	44.918	44.101	46.226	47.836	40.746	41.389	48.246	50.487
Udgifter i alt	702.230	707.081	715.776	686.806	741.179	865.252	984.508	1.078.105	1.153.747
Overskud på de løbende poster	18.208	41.822	34.115	48.298	44.193	68.018	46.990	11.991	35.352

Kilde: Samfundsstatistik 2009.

Bæredygtig økonomi - I

Figur 9.10 Økonomi og natur

Kilde: Kåre Clemmesen og Per Henriksen: Økonomi – principper, praksis og perspektiver. Columbus 2007.

Bæredygtig økonomi - II

- Natur og økonomi påvirker hinanden. Naturen leverer råstoffer og ressourcer til produktionen. Produktionen forarbejder disse og sender affald og forurening tilbage til naturen.
- Naturen indeholder knappe ressourcer, og derfor kan vores udnyttelse af de knappe ressourcer begrænse senere generations mulighed for fortsat økonomisk velstand

Bæredygtig økonomi - III

- Naturen indeholder knappe ressourcer – og vores uhensigtsmæssige udnyttelse af naturens ressourcer kan begrænse eller lige frem skade fremtidige generationers mulighed for økonomisk velstand
- **Det økonomiske mål er**, at der skal være en bæredygtig udvikling således fremtidige generationers mulighed for fortsat økonomisk velstand sikres – men dette mål kan have den negative konsekvens, at det vil få den samlede produktion i samfundsøkonomien til at falde.

Balance på statens finanser - I

- Staten har et budget ligesom enhver familie har det – det er bare lidt større. I dette budget indgår statens samlede indtægter og de samlede udgifter
- Hvis indtægterne samlet set overstiger udgifterne er der et overskud på statens budget. Med overskudet kan staten vælge at
 - Afbetale gammel gæld (afdrag og renter)
 - Investere i renovation af veje og offentlig transport
 - Investere i uddannelse
- Staten får sine **indtægter** fra skat og afgifter, og det er et ret stort beløb som samles sammen. **Udgifterne** er dog tilsvarende store til fx social beskyttelse, serviceydelser, rentebetaling osv.

Tabel 9.3 Den offentlige sektors indtægter og udgifter, mia. kr.

	1990	2000	2005	2006	2007	2008
Indtægter	460.501	727.247	896.525	925.215	937.873	959.769
Driftsindtægter	455.170	720.138	886.578	913.916	927.547	949.333
Skatter og afgifter	384.059	634.856	781.215	803.816	816.026	830.813
Erhvervs- og formueindtægter m.v.	59.516	65.618	79.671	83.299	85.430	92.028
Overførsler	11.594	19.663	25.692	26.801	26.091	26.492
Kapitalindtægter	5.330	7.109	9.947	11.299	10.326	10.436
Udgifter	468.893	697.890	819.403	843.754	862.732	900.297
Driftsudgifter	453.379	669.712	786.857	806.550	826.632	853.148
Aflønning af ansatte	141.682	221.300	267.399	278.094	284.627	298.414
Renter m.v.	60.091	55.835	39.663	36.035	33.989	31.213
Subsidier"	20.192	31.494	35.635	36.219	38.295	38.216
Løbende overførsler til husholdninger	147.423	212.589	255.265	254.704	257.657	263.139
Løbende overførsler i øvrigt*	14.744	32.945	36.638	39.383	39.667	39.724
Offentlige investeringer	13.007	21.418	26.016	30.337	30.082	32.847
Investeringstilskud og kapitaloverførsler i øvrigt	2.507	6.759	6.531	6.867	6.017	14.301
Drifts- og kapitaloverskud	-8.393	29.357	77.122	81.461	75.140	59.473
Fordelt på:						
Den statslige sektor	-18.921	14.117	81.836	88.590	78.556	66.393
Kommuner og Amtskommuner	1.849	7.413	388	297	20	-338
Sociale kasser og fonde	8.680	7.827	-5.102	-7.425	-3.436	-6.582

Note * Til non-profit organisationer, f.eks. Røde Kors, samt til Grønland, Færøerne og til udlandet – især ulandsbistand og til EU. Kilde: Samfundsstatistik 2009

Balance på statens budget - III

- Nogle økonomer mener, at det er et vigtigt **økonomisk mål**, at statens samlede budget altid er i balance, eller viser et overskud
- Andre økonomer mener, at der godt midlertidigt (i en række år) må være et underskud på statens budgetter. Såfremt underskuddene er udtryk for statens forsøg på at stimulere den samlede aktivitet i samfundsøkonomien.

Parøvelse: Diskussion af vækst (10 min.)

Parøvelse: Diskussion af vækst (BNP)

- Hvordan måler vi vækst?
- Hvorfor er det vigtigt, at der er vækst i samfundet?
- Hvordan har væksten været i den danske økonomi i de sidste 5 år?
- Er der sammenhæng mellem økonomisk vækst og beskæftigelsen?
- Hvorfor er det vigtigt, at væksten i dansk økonomi er ca. 2 % om året – har det noget at gøre med det vi inden for økonomi kalder for *produktiviteten*?

Gruppeøvelse: Diskussion af arbejdsløshed (12 min.)

- Hvor stor er arbejdsløsheden i Danmark, og hvem hører ind under gruppen "arbejdsløse"?
- Sammenlign ledigheden i Danmark med andre EU-lande klik ind på www.eu-oplysningen.dk/fakta/tal/ledighed. Enten kan I bruge disse tal, eller også kan I klikke videre til Eurostats internetside, hvor de nyeste tal for ledigheden i EU kan findes.
- Der findes forskellige typer af arbejdsløshed jf. fig.9.9 s.169 i bogen. I skal diskutere de forskellige typer af arbejdsløshed igennem og forsøge at komme med nogle konkrete bud på, hvordan den enkelte type af ledighed bedst kan bekæmpes.

Gruppeøvelse: Diskussion af betalingsbalancen (12 min)

Gruppeøvelse: Diskussion af betalingsbalancen

- Kig på tabel 9.2 s.170 i bogen – hvordan har forholdet mellem eksport og import udviklet sig i perioden 2000-2008. Forsøg at komme med en forklaring på udviklingen
- Hvilke lande eksporterer Danmark mest til? Brug figur 16.3 og tabel 16.6, fra Samfundsstatistik 2010, Columbus 2010, s.80 omhandlende dansk eksport fordelt på bestemmelseslande
 - Hvilke tre lande eksporterer Danmark mest til?
 - Hvilke tre lande eksporterer Danmark mindst til?
 - Kan I forklare hvorfor eksporten fordeler sig som den gør?
 - Er Brasilien, Rusland, Indien og Kina – de såkaldte Brik-lande (vækstlande) blandt nogle af Danmarks centrale eksportmarkeder?
- Hvilke lande importerer Danmark mest fra? Brug figur 16.4 og tabel 16.8 fra Samfundsstatistik 2010, Columbus 2010, s.81 omhandlende dansk import fordelt på oprindelseslande
 - Hvilke tre lande importerer Danmark mest fra? (jf. figur, 16.4 og tab.16.8)
 - Hvilke tre lande importerer Danmark mindst fra?
 - Hvorfor tror I, at Danmark importerer mest lige præcis fra de tre lande, som I har fundet frem til?
 - Er Brasilien, Rusland, Indien og Kina – de såkaldte Brik-lande (vækstlande) - lande som Danmark importerer mange eller få varer og tjenesteydelser fra – forklar jeres resultat